

מדרש פנים אחרים

נוסח א'.

יתברך שמו של הקב"ה שהוא יחיד בעולמו ואין שני לו. כתיב ויהי בימי אחשוורוש, (א) רב אמר ווי היה, (ב) ושמואל אמר אחשוורוש שהושחרו פני ישראל כשולי קדירה, ונעשו הכל רשין בימיו, שנאמר וישם המלך אחשוורוש סם על הארץ (אשכנז י ה) :

הוא אחשוורוש. (ג) הוא ברשעתו מתגלגלו ועד סופו :

המולך. (ד) אמר רבא שמלך מעצמו, (ה) אמרי לה לשבח, ואמרי לה לננאי, אמרי לה לשבח, דלא דרה איניש דחשיב למלכותא כוותיה, ואמרי לה לננאי, דלא דרה חשיב למלכותא, אלא דיהיב ממנא יתירא וקם :

המולך מהודו ועד כוש. (ו) רב ושמואל, הד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי קיימו, כשם שמלך עליהו, כך מלך על כל העולם כולו :

בימים ההם כשנת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו, (ז) אמרו חכמים כשמלך אחשוורוש בקש לישב על כסא שלמה, דכתיב בה וישב שלמה על כסא ה' (דב"א נג ג), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כסא שכתוב בו כסא ה', ישב עליו אותו רשע, עשה למען שמך, ואל תנבל כסא כבודך, והיאך נמצא כסא זה במדי, לאחר מיתתו של שלמה עלה שישק מלך מצרים ונמלו בכתובת בתו, הה"ד ויהי בשנה החמישית עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (דב"א יג ט) (ח) (כדלעיל עד בשנה השלישית ישב עליו ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, הה"ד בשנת שלש למלכו ונו') :

כתיב אחר הדברים האלה גדל המלך ונו'. (ט) מאי אחר הדברים האלה, אחר שברא הקב"ה רפואה למכתן של ישראל, (י) דא"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ ברא להם רפואה למכה, שנאמר כרפאי לישראל (ישע"א ה), אבל לאומות העולם אינו כן, אלא מכה אותם תחלה, ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישע"א יג), איזה רפואה ברא להם, מה כתיב למעלה מן הענין, בימים ההם ומרדכי יושב ונו' :

הערות ותקונים

(א) רב אמר ווי היה. גמרא מגילה י"א ע"א אמר רב ווי היה: (ב) ושמואל אמר כו' ונעשו הכל רשין בימיו, נגמרא סס ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה, ור' חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו, וספ' טרב ז' מאמרים יחד: (ג) הוא ברשעתו. מגילה סס: (ד) אמר רבא. נגמרא אמר רב: (ה) אמרי לה לשבח. גמ' סס: (ו) רב ושמואל. מגילה סס: (ז) אמרו חכמים. כוונתו למדרש אנא גריון: (ח) כדלעיל עד בשנה האלישית. ספ' קצר המעתיק וליין כדלעיל עד... כוונתו כמו שכתוב למעלה נגמרא אנא גריון עד סוף המאמר המסיים בשנה השלישית ישב עליו: (ט) מאי אחר הדברים האלה. מגילה י"ג ע"ב: (י) דא"ר שמעון. נגמרא סס, דאמר ר"ל, אין ספק שהיתה כגי' דלמר ר' שמעון בן לקיש, נגמרא

מדרש פנים אחרים נוסח א

כתיב ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, מה ראה המן שנתקנא במרדכי, (יא) א"ר פנחס שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל, ואחד מאומות העולם, קרה מישראל שמצא אחד מאוצרותיו של יוסף, ואחד מאומות העולם זה המן, שמצא אחד מאוצרותיו של מלכי יהודה, ראה המלך שהיה עשיר, ובניו היו גיבורים, ונידלו ורוסמו על כל שריו ועבדיו, וצדה שיהיו כורעים ומשתחוים לפניו, מה עשה אותו רשע, הלך ועשה לו צלם מרוקם בבגדו, (יב) כנגד לבו, והיו משתחוים לו, וכל מי שהיה משתחוה לו היה משתחוה לע"ז, ראהו מרדכי ולא קבל עליו לעבוד ע"ז, שנאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, וראה המן שאין מרדכי משתחוה לו, ונתמלא עליו חימה, אמר היך היהודים שונאים אבותי מעולם, אומר למלך ויאבדם מן העולם:

כתיב הפיל פור הוא הגורל. (יג) ר' יוסי אמר (יד) (איסטרונגוס) [איסטרולוגוס] היה המן (טו) וכתב פיתקין והפיל גורל על המולות לידע בין יום ליום ובין חדש לחדש ובין מזל למזל. (טז) תנו רבנן כיון שאמר המן הרשע להפיל גורלות על ישראל, בא לו יום ראשון והפיל גורלות, ורוח הקודש צווחת ואומרת על עמי ידו גורל (יז:א ד), חזר הגורל לפניו, יצתה בת קול ואמרה לו רשע גורלך שלך הוא להצלב על העץ, חזר אותו הרשע והפיל גורלות על שבעת ימי בראשית, באותה שעה הלך יום ראשון לפני הקב"ה ואמר רבנו של עולם בי בראת שמים וארץ, ואמרת אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמימי שמיים כך שונאי ישראל נבלעים ביד, יצתה המן הרשע בלבו ואמר כשם שדנים נבלעים כך שונאי ישראל נבלעים ביד, יצתה בת קול ואמרה רשע דנים שאמרת פעמים בולעין ופעמים נבלעים, והמן הרשע נבלע ושורפין אותו ואת בניו בגיהנם בכל שנה ושנה, שנאמר תשיתבו כתנור אש לעת פניך ה' באפו יבלעם ותאכלם אש (ספ"ג כ"א י): (יח) א"ר שמעון בשעה שאמר המן לאחשורוש נאבד את ישראל, אמר אין אני יכולים להם, לפי שאלהיהם אינו עוזבן כל עיקר, ויש לנו ללמוד מפרעה, וממלכים הראשונים, שהיו גיבורים ממני, ועמדו עליהם ונפלו תחתיהם, ובטלו מן העולם, והיו לחרפה ולקלון לכל הדורות, חזל לך מן הרעה הזאת, (יט) משל אחשורוש והמן לשני בני אדם, לאחד שהיה לו תל בתוך שדרו וכו', (כ) (כדלעיל עד הכסף נתון לך):

[י"ב בעיניו]. (כא) משל למה הדבר דומה, לעוף שקינן על שפת הים, עמד הים וצף את הקן, בא העוף לקנן ולא מצאו, מה עשה התחיל ומילא פתו מים והקיאו ליבשה, וחיבשה לים, א"ל כו' קינן כמה תסיף לעולם לא תחמי, ולא עוד אלא שישיראל משולין לעפר, מלמד שאם אין עפר אין תבואה, ואם אין ישראל אין העולם מתקיים, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' (י"ב:א כ"א), ועוד נמשלו ישראל לחול, שאם מילא אדם

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

נגמרה מונח דלמר ריש לקיש: (יא) א"ר פנחס שני עשירים. פדר"ל פ"ג ונוכח באסתר רבה פ"ז אות ה': (יב) כנגד לבו. באסתר רבה שם על בנדי ועל לבו. ובתרגום ראשון וכל עבדי מלכא די בחרע ציק מלכא נחין לאמרסא די הקס כדדיס, ז"ל כדדיס, פי' כחוס שלו: (יג) ר' יוסי אמר, פדר"ל פ"ג: (יד) איסטרונגוס. כן הוא בשם נס כפדר"ל, ותקתי בפנים ז"ל ואיסטרולוגוס, והוא המלה היונית ἀστρολόγος. פי' חוזה בכוכבים: (טו) וכתב פתקין. היא המלה רומית ptitacia מוספי ספי' כחזק קטן, וכפדר"ל שם וכתב אגרות פתקין, המלה "אגרות" היא הוספה מאיזה מפרש: (טז) חנו רבן. הוא באבא גרין פ' מיום ליום: (יז) כדלעיל עד לדנים לא מנא כלס. נס סה קצר המעתיק. וכוחו כמו שהוא לעיל במדרש אבא גרין: (יח) א"ר שמעון בשעה שאמר המן. הוא ממדרש אבא גרין וסם בשמם שם האומר, ונס קתה הוא כסגנון אחר, ובמדרש אסתר פ"ז אות י"ג מתחיל אמר ר"ל, ואין ספק שהיה לפניו במדרש א"ר ר' שמעון בן לקיש, ובעל המסדר הציג ריש לקיש, ובמדרש אסתר שם הוא כרמבם, ובילקום רמז חתרי"ז ד"ה בלינה שהוא אח"כ שהביא מאמר מנמרה מגילה הביא א"ר שמעון, והמסדר מן מדרש שלפניו הביא ממאמר בקגרה, ודברי הילקום נובעים מן מדרש א"ר, ונס לפניו היה מתחיל אמר ר' שמעון: (יט) משל אחשורוש והמן לשני בני אדם. הוא מנמרה מגילה י"ד רע"א, וקצר בלשון ופיים, וכו': (כ) כדלעיל עד הכסף נתון לך. זה הוא לשון המעתיק, ומקומו לפני המלח משל אחשורוש והמן, ועל הסיום חזל לך מן הרעה הזאת פ"ס כדלעיל עד הכסף נתון לך: (כא) משל למה הדבר דומה לעוף שקינן. הוא

כד

מדרש פנים אהרים נוסח א

קדירה אוכלין והשליך בה מלוא קומצו חול, מקהה שיניו של אוכלו, וכן כל הגנוע בישראל תקדינה שיניו, שנאמר כל אוכליו יאשמו (ירמיה כג):

ויקראו סופרי המלך. ויכתב ככל אשר צוה המן. (כב) וזוהי אגרת שכתב המן האגני ושלה לכל ממלכות הארץ, ולכל גדולי אומות העולם, להרוג ולאבד כל ישראל: כתבתי אני גדול המלך ושני לו, ראש לסגנים ושביעי לשרים, וכוונתי שבגדולי המלכות, הסכמתי אני וכל (אפריסין) [אפרכין] וכל שרי המלך ופחות סגנים, וכל מלכי בני אדם והאחשדרפנים, הוסכמנו כולנו בעצה אחת, בפה אחד ובדבור אחד ולשון אחד, כתבנו מרשות המלך אחשוורוש, וחתמנו במבעתי, שלא להשיב על עסק הגשור הגדול, שהיה בנפיו פרושים על כל העולם כולו, ולא היה עוף בדהמה וחייה יכולין לעמוד בנפיו עד שבא הארי הגדול והכה את הגשור מכה גדולה, וגשברו בנפיה, וגסרמו אנפיה, ונתקצצו רגליה, ונעשה כל העולם כולו בנחת בשלוה והשקט, כיום שנדדה מקינה עד היום הזה, ועכשיו אנו רואים שהיא רוצה לגדל ולפרוה נוצה ואנפיה, ורוצה לכסות אותנו ואת כל העולם כולו, כדרך שכיסה ושיסה את אבותינו הראשונים שהיו לפנינו, לכן נקבצו כל גדולי מלכי מדי ופרס מרשות המלך אחשוורוש, וכתבנו לכם להיות כולנו בעצה אחת, להכין פחים לגשור זו ללוכדה קודם שיגדל כחה, ותחזור אל קינה, וראינו למרש אנפיה, ולשבור בנפיה, ולהאכל בשרה לעוף השמים, ולבקע ביציה, ולפצוע אפרוחיה, ולעקור זכרה מן העולם, ולא תהא עצתינו כעצת פרעה, שגור על הזכרים, והניח את הנקיבות, ולא עשו שאמר יקבנו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אהי (נחשית כו מה), ואניח את בניו להיות לי לעבדים, ולא כעמלק שרוף אחר ישראל, והרג נחשלים שבהם, והניח ניבוריהם, ולא כנבוכדנצר שהגלם והניחם והושיבם בכסא מלכותו, ולא כנחריב שהגלם אל ארין כארצם, אלא הסכמנו ברוח ברורה, להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, ולא יהיה להם לא זכר ולא שם ולא זרע בעולם, שלא יעשו בנו כדרך שעשו בזקינתו ובאבותינו ובגדולינו שהיו לפנינו, שכל מי שעשה עמהם טובה, לא נמלוהו אלא רעה, וראוי לנו ללמוד מפרעה העני שעשה עמהם כמה טובות (כג) כדלעיל עד ויישב הדבר לפני המן ויעש העץ:

פתשן הכתב וגו'. (כד) א"ר נפחא בעליה וכו' (כה) כדלעיל עד מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה עליהם, ושיבר את החותמות, וקרע את האגרות, והפר עצתו של המן ומחשבותיו, והצמיח ישועה לישראל ולמרדכי ולאסתר, לקיים מה שנאמר כל קרני רשעים אגדע תרוסמנה קרנות צדיק (תהלים ע"ג ב):

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. (כו) א"ר יוחנן נדדה שנת מלכו של עולם, וקרא לאבות העולם, ואמר להם בניכם נתחייבו כלייה, אמרו לפניו רבש"ע מפני מה, אמר להם מפני שלא קידשו את שמי בימי נבוכדנצר הרשע, ועשאוני כמו שאין בי כח להציל, אמרו לפניו רבונו של עולם כל מה שתצוה עשה מהם, כיון שראה הקב"ה שגברה מידת הדין, עמד מכסא דין, וישב על כסא רחמים, ואמרה כל פמליא שלו לפניו, רבונו של עולם לא בראת העולם אלא בשביל תורה שנתת לישראל, והכל עומד בזכותן של ישראל, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כ), אם אומה זו אתה מאבד, אנו מה תהא עלינו, אמר להם לא יפה עשו לפני, אמרו לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שטייראה עשו את הדבר הזה, מיד נתמלא הקב"ה רחמים על ישראל, (כז) שלח וקרא לכל עצי בראשית, אמר להן מי יתן נפשו לתלות עליו רשע, תאינה אמרה אני אתן את נפשי לתלותו עלי, וממני

הערות ותקונים

מדרש א"צ צ"י ויצו נעניו בקצת שנייים: (כב) וזוהי אגרת שכתב המן. זה לא נמצא במדרש אגני גרין: (כג) כדלעיל עד ויישב הדבר. כוונתו מדרש א"צ צ"י ויקראו סופרי המלך: (כד) א"ר נפחא. במדרש א"צ ונאסתר רבתי א"ר יתק בר נפחא: (כה) וכו' כדלעיל עד מיד נתגלגלו. הוא צ"ל פ' וייסב הדבר לפני המן: (כו) א"ר יוחנן נדדה שנת מלכו של עולם. בנמצא מנינלס מ"ז ט"ז א"ר תנחום נדדה שנת מלכו של עולם: (כז) שלח וקרא לכל עצי בראשית. הוא במדרש א"צ פ"ז, ונאסתר רבתי וילקוט רמז קנ"ב

מדרש פנים אחרים נוסח א

מביאין ביכורים ישראל לבית המקדש, ולא עוד שבי נמשלו ישראל, שנאמר כביכורה בתאינה בראשיתה ונ' (סג ע י), נפן אמר אני אתן את נפשי, שממני מנסכין יין בבית המקדש, ולא עוד אלא שבי נמשלו ישראל, שנאמר נפן בוקק ישראל (סג ע ה), (כח) וכו' כדלעיל, וכיזן שקיבל עליו קוץ השתיק הקב"ה כל עצי בראשית, ואמר הואיל ונתת נפשך לתלות עליך רשע זה, שרצה לאבד בני ישראל בניי, יתלה עליך, באותה שעה קרא אותו רשע לחכמיו ואמר להם, עשו לי עץ גבוה חמשים אמה לתלות מרדכי עליו, כדי שיראו אותו כל המדינות, אמרו לו איך נמצא עץ גבוה חמשים אמה (כט) אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע, סתר כל אכסדרה שלו, (ל) ונפל קוץ מביתו והכניו ונפל עליו מורדו, מיד השיבו גבריאל ואמר לו לך נאה העין ולעצמך מששת ימי בראשית מתוקן: (לא) ורבנן אמרו נדדו עליונים ונדדו תחתונים, (לב) ורבא אמר שנת אחשוורוש ממש, נפלה מילתא בדעתיה ואמר מאי האי דזמינתה אמרת להמן בהדאי, דילבא עצה קא מיעצוי עלייה דההוא נברא למיקמליה, הדר אמר אי הוי הכי לא הוי איניש דרחים עלי דהוה מודע לי, הוור ואמר דילבא איכא איניש דעביד לי סוכו ולא פרעתיה, בשום הכי מימנעי אינשי ולא אתו ונמלו לי, (לג) ועוד אמרו חכמים, (לד) ירד מיכאל אצל אחשוורוש, ונדד שנתו כל הלילה והבטו בקרקע שמי' פעמים, (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדחף אל ביתו, אבל מכתו וחפוי ראש ממה שאירע לו:

(לו) וישב מרדכי. מלבד ששב לשקו ולתעניתו: ויספר המן לזרש אשתו, ויאמרו לו חכמיו וורש אשתו אם מורע היהודים מרדכי ונ'. (לו) א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו כאומות העולם נקרא חכם, אמרו לו אם משאר שבטים קאת יכלית ליה, ואם משבט יהודה [ובנימין] אפרים ומנשה לא יכלת ליה, יהודה כתיב ירך בעורף אויבך (נלפאז ח ע), באפרים ובנימין ומנשה כתיב לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה [את] נבורתך (הלים ב ע):

כי נפול תפול לפניו. (לח) דרש ר' יהודה בר' אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין ויורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד לשמים:

עודם מדברים עמו. (לט) וכו' עד ויתלו את המן:

וחמת המלך שככה. (ס) שתי שכיכות הללו למה, אחת של מלכו של עולם, ואחת של אחשוורוש:

ליהודים היתה אורה ושמחה. (מא) ר' יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (הלים קד א ב), אדם ולא מלך, (מב) ושמואל אמר לא מאסתים [ולא נאלתים לבלותם ויגרא ט מ], לא מאסתים בימי יונים, לא נעלתים (מג) בימי אספסינוס קיסר, לבלותם בימי המן, להפר בריתי אתם (מד) בימי רוביים, כי אני ה' אלהיכם בימי נוג ובגו, (מה) מי שפרע מהמן

הערות ותקונים

אלף ג"ם ויש קת שיעוים: (כח) וכו' כדעיל. הוא צ"ג שס: (כט) אלא בדירה שלך. עיין לעיל צ"ג פ"ו הערה ח' הבאתי יש נוסחאות צברה שלך: (ל) ונפל קוץ מביתו והכניו ונפל עליו ומורדו. עיין בילקוט רמז אלף ג"ם והניח שם מאמר אחד ומפני מה חמשים אמה כו' בוא וראה היכן היו עלונים כו', וזה לא נמלא לא במדרש ח"ג ולא במדרש פנים אחרים צ' ונודאי נמש שס, ועיין ת"ס: (לא) ורבנן אמרו נדדו עליונים. מנילה י"ד ע"ב: (לב) רבא אמר. מנילה שס: (לג) ועוד אמרו חכמים. הוא צ"ג פ' צלילה הסוה: (לד) ירד מיכאל. צ"ג ירד גבריאל, וע"ס בהערה ח': (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדחף אל ביתו. הוא צ"ג שס: (לו) וישב מרדכי מלמד ששב לשקו ולהעניתו. ח"ג ובבבלי מנילה פ"ו ע"ב: (לז) ח"ר יוחנן. מנילה פ"ו ע"א: (לח) דרש ר' יהודה בר' אלעאי. מנילה שס: (לט) וכו' עד ויתלו את המן. כונתו למאמר מנילה שס: (ס) שתי שכיכות הללו למה. מנילה שס: (מא) ר' יצחק פתח. מנילה י"א ע"א, ושם בני' רב יוחנן בר יצחק: (מב) ושמואל אמר. מנילה שס: (מג) בימי אספסינוס קיסר. הוא Vespasianus קיסר רומי. ובגמרא בבבלי שס טספא אחרת לא נאלתים בימי נבוכדנצר: (מד) בימי רומיים. בגמרא השמיטו המלות בימי רומיים והלינו בימי פרסיים: (מה) מי שפרע מהמן הרשע. הוא פוס

כה מדרש פנים אחרים נוסח א

הרשע בימים ההם ובזמן הזה וקלקל את מחשבתו, והשיב נמולו בראשו, והראנו מפלתו, הוא יפרע מכל שונאינו, ויראנו מפלתם, וישחית וישפול ויכניע את כל הקמים עלינו, ויראנו מהם כנקמת המן, כמו שאמר הארי לחיות, מה עשה הארי, קיבין כל מרפו, וימן כל החיות, ועשה להם סעודה, ועשה להם סוכות מעור המרף, כשהן יושבין אוכלין, אמרו לארי לישרי לן מר, עמד עליהם ואמר כד חמיתו בעיפאי אחמי בתתאי, כך יעשה הקב"ה הוא יחמי לן בקדמאי, יחמי לן בבתראי, ויקיים לנו מקרא שכתוב והלכו אליך שחוח בני מעינד גוי (ישעי' ס"ז), וייקבן נפוצותינו מארבע כנפות הארץ, וינאלנו מהרה, ויוליכנו לבית עולמים, כמו שהבטיחנו על ידי חוץ, ועתיד הקב"ה לפיים את ישראל, לעתיד לבא ישגר הקב"ה את אברהם לפיים את ישראל עמו, ואומר להם בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אומרת לו ממך אקבל פיוסין שלא חסרתה על בך יחידיך, ועוד ישגר לה יצחק, אוכר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אקבל פיוסין שברכת את עשו הרשע, שהחריב את ביתו ושרף את היכלו, והגלה את בניו לבין אומות העולם, ועוד ישגר לה יעקב ואומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אפיים שנשאת שתי אחיות ועברת על מה שכתוב בתורה ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא י"ח), וישגר לה הקב"ה כל הנביאים, והיא כשיבה להם תוכחות, מיד ילך הקב"ה אצלה, ויאמר לה בתי כל כעס זה למה, אמרה לו לא יפה אכעום, שקיללתני והגליתני לבין האומות, עד שנעשה פני כשולי קדירה, ולא זכרת מעשה סיני, שהקדמתי נעשה לנשמע, ולא עוד אלא שאני מתיירא שלא תחזירני לבושתי הראשון, א"ל הקב"ה בתי מעשה סיני זכרת הוא לך, חובה הוא לך, כתבתי בתורתך לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, ומה כתיב בך (הגנוב ורצוח) [ורצח ונגנב] ונאוף (סו"ט ז'), כתיב בתורה כבר את אביך ואת אמך, ומה כתיב בך אב ואם הקלו בך (ויחזקאל כ"ג), כתיב בתורה זכור את יום השבת לקדשו, ומה כתיב בך ואת שבתותי הללת (ע"ט ט"ז), אבל תנחומין לפיוסין שלא תהיה נאולה זו כנאולה ראשונה, זו לא תהיה לה הפסק עולמית, שנאמר אל תיראי כי לא תבושי (ואל) [תכלמי כי לא תחפירי [כי] בושת עלומיך תשכחי והרפת אלבנותיך לא תזכרי עוד (ישעי' ס"ז) :

יודי באמרם אליו יום ויום. (טו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, (כו) וכו' כדלעיל, (מח) ר' לוי אמר בשם ר' חמא בר חנינא, א"ל משה הזהירנו בתורתו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים לו טו), ר' יהושע אמר אמר להן ישעיה הזהירנו בנבואתו חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעי' כ"ב), אמרין להן תאמר לזה להשמיד להרוג ולאבד, אמר להן והגידו ליה, ולא עוד (מט) איסניטירין של הקב"ה הוא בנימין, וכי איסניטירין של מלך משתחוה להדיוש, (נ) [הה"ד] ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחווין ותגשן גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש (גם) יוסף ורחל וישתחוו (גנאלית' ג' י"ו), אמר זקיני לא השתחוה לזקינד ועדיין לא נולד בנימין, ואמרין ליה ואמר להן, אמר להן ואמרין ליה והגידו ליה: **יורא** המן כי אין מרדכי. (נא) אמר ר' אייבו תהשכנה עיניהם מראות (סג"ט ס"ו כד), לפי שראיית עינים של רשעים מורידן לגיהנם (גב) וכו' כדלעיל:

ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד. (נג) ישן לו אחד מהם, אותו שכתוב בו ה' אחד, אמר ר' ברכיה בש"ד אלעזר אמר לו הקב"ה אני אין לפני לא שינה ולא תנומה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (סג"ט ק"ד), ואתה שנית אותי, ואמרת יש שינה לפני, חייד שמתוך שינה אני אעורר על אותו האיש ומפסנו מן העולם שנאמר וייקץ כישן ה' (ע"ט ע"ט):

הערות ותקונים

סיום הדורס מדפסיה: (טו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין. עיין לעיל במדרש אבא גריון פרשה ג' הערה ל"ח גירסאות שונות: (כו) וכו' כדלעיל. כוונתו למדרש אבא גריון: (מח) ר' לוי אמר בש"ד חמא בר חנינא. אבא גריון ס: (מט) איסניטירין. עיין בל"ג סס הערה מ"ה: (נ) ה"ד והגשן השפחות. עיין לעיל בל"ג הערה מ"ו: (נא) א"ר אייבו. א"ג סס, ועיין סס בעהרה מ"ו: (גב) וכו' כדלעיל. היינו בל"ג סס:

מדרש פנים אחרים נוסח א

(נד) ד"א ישנו עם אחד. ישנים הם מן המצוות, א"ל אחשורוש ישנים הם ואתה מבקש לעוררן עליך, א"ל לית אנא יכול להון ערק אנא, א"ל להיכן את ערק, אם את נתון בחדרי חדרים יש להם כמה נביאים שהם מביאין על המממנות שלך, כמו שעשו לבבל, הח"ד באו לה מקץ פתחו אבוסיה (ימימי נט), א"ל מפורד ומפורד הן: (נה) ה' הכא וי' הכא, והא כל שכן דאינון מתכנשוין ואתיין עליך, א"ל מפורד, מה פרדה זו אינה קולמת זרע, כך איין אחד מהם קולט וזוכה לזכות העולם, שכן כתב להן משה לא תתהוין בהם (ימימי ז):

ד"א ישנו עם אחד. (נו) א"ל שיניהון רברבין, שהון מכניסין פיקה בממונו של עולם, הדא לשכתא זיכא דשבתא (נו) וכו' כדלעיל:

ולמלך אין שוה להניחם. (נז) אמר ר' לוי כל מה שהיה הןן מקטרג מלמטה, היה מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה, (נז) וכו' כדלעיל עד הכסף נתון לך, העץ נתון לך, הושבנא דרין כחושבנא דדין:

ויקראו סופרי המלך. [ויכתב ככל אשר צוה ה' הןן]. (ס) כתיב ויצו פרעה (שמות 6 ז), פרעה צוה והקב"ה לא צוה, פרעה צוה כל הבן הילוד (ע), והקב"ה לא צוה, הןן צוה להשמיד להרוג ולאבד, וה' לא צוה, מה בידך, מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, ומש צוה ישוה מהשבתו הרעה וגו', וכן הוה ליה, ותלו אותו ואת בניו על העץ, (סא) אמר ר' לוי ארזין הן הרשעים שהן (סב) מתעמקין עצות רעות על ישראל, כל אחד אומר עצתו יפה מעצתך, עשו אמר שומיה היה קין שהרג הבל בחיי אביו, ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, שהוא נכנס אצל אמו ותוליד שת, אני אין עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אביו ואהרגה את יעקב אחי. פרעה אמר שומיה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אביו (בראשית 27 ח), ולא היה יודע שאהיו פרה ורבה בחיי אביו, אבל אני אין עושה כן, אלא עד דאינון דקוקין תחות אימתהון אנא (סג) משנגק להון, הדא הוא דכתיב כל הבן הילוד וגו' (שמות 6 ז), הןן אמר שומיה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד, ולא היה יודע שהבנות נושאות ופרות ורבות, אני אין עושה כן, אלא להשמיד להרוג ולאבד, א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, פטוים היו הראשונים שהיו מתעמקים בעצה על ישראל, ולא היו יודעין שיש להן פטרון בשמים, אני אין עושה כן, אלא הריני מודווה על פטרונם תחילה, ואחר כך אני הוור ועושה עמהם מלחמה, הח"ד יתיצבו מלכי ארץ ורוחנים נסודו יחד על ה' ועל משיחו (ימימי ט), אמר הקב"ה לי באת להודוהו ולעשות עמי מלחמה, כמה נדודים יש לפני, כמה שרפים יש לפני, כמה מלאכים יש לפני, וכמה ברוקים יש לפני, אלא אני בעצמי ארד ועושה עמך מלחמה, שנאמר ויצא ה' ונלחם ויגוים ההם (ימימי י), וכתיב ה' כניבור יצא (ימימי יא), מה כתיב תמן, והיה ה' למלך על כל הארץ (ימימי יב):

פתשגן הכתב. (סד) אנטיגרפון דאיגרתא: להנתן דת בכל מדינה ומדינה, א"ר לוי אויבות העולם נביאתן סתומה, ואינן יודעין אם להרוג ואם ליהרג. (מה) משל לאחד שהיה מהלך בדרך מן דורקא [דאורחא] איתסבע (קם ליה) [קרסוליה], אמר הלואי הוי לי חד חמר, עבר עלוי חד רומאי דילדות חמרתיה, א"ר סב ארכיב הדין [עולאי], א"ל הא לא צלו דאישתמעית ברם אנא לא שאילת כהונן או למרכב או למרכבה כך, משל לאדם שהיה מפרש לים הגדול, עבר עלוי סער גדול ובקש לטבעו בים, אמר אי קם ליה הדין

הערות ותקונים

(נג) יסן לו אחד מהס. מובא בילקוט רמז הלף כ"ז במאמר המתחיל ומלך הן סוה לביהס, התהלך המאמר בילקוט סס הוא ממזרח מגולה י"ט כ"ז, ומן ד"ל ישנו עם אחד הוא ממזרח שלמינו: (נד) ד"ל ישנו עם אחד ישנים הן מן המנחות. מובא בילקוט סס ונרס כלדו „מדרש“ והוא במדרש שלמינו: (נה) ה' הכא וי' הכא. בילקוט סס ו' הכא וי' הכא: (נו) ה"ל טיביון רברבין. הוא ממדרש ח"ל: (נז) וכו' כדלעיל. הטובה כל"ז סס: (נח) ח"ר לוי הוא נ"ל כל"ז סס: (נט) וכו' כדלעיל. היינו כל"ז סס: (ס) כתיב ויצו פרעה. מובא בילקוט רמז הלף ל"ה נפ' ויכתב ככל אשר צוה ה' הןן: (סא) ח"ר לוי. מובא בילקוט סס, ונרס במדרש אקתר נפ' ויקראו סופרי המלך, ובפסוקתא פסקא סור או כשנ (דף ע"ח ע"ג): (סב) מתעמקין. בילקוט מעמיקוס, ובפסוקתא מפתחוס, ותיין סס הערה ל"ז: (סג) משנק. בפסוקתא ובילקוט מתנק: (סד) אנטיגרפון דאיגרתא. וכן הוא במדרש חסרה, וכן העתיקוהו תרגום השניש αραφααα αραφααα פי' מבנה כתיב (קמפיס): (סה) משל לאחד. זה ליתא במדרש סס ומובא בילקוט סס:

כו

מדרש פנים אחרים נוסח א

נחשולא, אנא מקריב לי חד עגל, כיון דקם ליה נחשולא, אמר לא אמרת ולא כלום, כן הו' נבואתן של עובדי אלילים, להיות עתידים ליום הזה ואינן יודעין אם להרוג אם ליהרג, אבל ישראל נבואתן מפורסמת, להיות עתידים ליום הזה להנצקס מאויביהם: **הרציים יצאו דחופים**. (סו) א"ר תנין מאן דאמר הקב"ה וותרן וותרן בני מיעיה, אלא מאריך רוחיה וגבי דליה, א"ל הקב"ה לשבטים, אתם מנרתם את אחיכם מתוך מאכל ומתוך משתה, [שנאמר וישבו לאכול לחם] (נחש"ט לו כ), חייכם שאחשורוש מוכר בניכם מתוך מאכל ומשתה, הו"ד והמלך והמן ישבו לשתות, והיה אחד מיש"אל יוצא לשוק, ומבקש ליקח ליטרא של בשר או אנודה של ירק, והיה פרסי בא לחנקו, ואמר לסחר אני הונקך ומבזבו את ממונך. (סו) א"ר יששכר דכפר מגדי ומה אם מי שמחל ואמר לא אתם שלחתם אותי הנה וגו' (נחש"ט מה ט), ראה עד היכן היא מתוקנת, (סח) מי שאינו מוחל עאכו"כ:

ומרדכי ידע את כל אשר נשאו. (סח) ידע לרפאות את המכה, ידע מאיזה חמא לקו, על שאכלו בישולי נויס, (ע) ללבריון (עא) שריקס איקונן של מלך, והיו הכל מתכנשין [ומסתכלין] בו, והוא יושב וכפליא את כליו:

ויקרע מרדכי את בגדיו. (עב) ר' פנחס בשם ר' אושעיא אמר שבטים גרמו לאביהם ליקרע, שנאמר (עג) ויקרע יעקב שמלותיו (נחש"ט לו ז), הויכן נפרע להן, ויקרעו שמלותם (נחש"ט מד י), מנשה גרם לשבטים ליקרע, לפיכך נקרעה גדלתו, חציה בעבר הירדן, וחציה בארץ כנען, בניסין גרם לשבטים ליקרע, עמד בן בנו ופרע לו, שנאמר ויקרע מרדכי וגו':

ויוצק זעקה גדולה ומרה. (עז) אמר ר' חגיגא רבה בייא למלאך דמיעבד בייא לעלובייא, צעקה אחת צעק עשו מפני יעקב, שנאמר כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה (נחש"ט לו ז), והיכן פרע לבניו, כאן, ויוצק זעקה גדולה ומרה: **ותתחלחל המלכה מאד**. (עח) רבנן דתבן אמרי פירסה נדה, ורבנן דהכא אמרי שהפילה עוברא, ומשעה שהפילה שוב לא ילדה, (עו) ר' יהודה ב"ר סימון אומר בטוך היתה משמשת, (עז) אמר ר' יהודה ב"ר סימון דריוש האחרון היה מהור מאכו ומטא מאביו:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(סו) א"ר חיינ: מוצא בילקוט סס, וכן נמצא במדרש אסתר: (סו) אמר ר' יששכר דכפר מגדי. וכו"ה במדרש אסתר סס, אולם בילקוט א"ר יחזק דכפר עכו מכדי, יש לחקו ש"ל: מגדי צמקס מכדי, ומלת "עכו" יש למחוק: (סח) מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה. בילקוט סס נמצא אחר זה מאמר אחד על והעיר שזן נכונה הפיל הקב"ה נביה וערטוביה הוא ממדרש פנים אחרים טטח שני כמו שהראה להלכה, ומן המלות סי' היו תמסיס עד ע"ה תשובה ותענית הס דכרי בעל הילקוט מדנפשיה, או היא הוספה: (סח) ידע לרפאות את המכה. מוצא נס בילקוט סס. ולדעתי צדור סה"ה תשובה בתחילה ידע לרפאות את הקירוס, וצא מעתיק אחד ולא ידע הוראה מלת קירוס, והחס סה"ה המלה קירוס נמ"ס והציג תחתייה מלת "המכה", עיין מה שהעירוהו בזה בפסיקתא פסקא ויהי ביום כלת משה הערה קנ"ו: (ע) ללבריון. בילקוט ללבריון, וז"ל לבריון, והלמ"ד הרשונה היא מיוהרת, וכן הנמל בשמ"ר פ"ל משל לבריון בו' רנס איקונן של מלך, ועיין בערוך השלם ערך גריון: (עא) שריקס. ז"ל שרינס, וכו"ה לכוון בילקוט סס: (עב) ר' פנחס צסס ר' אושעיא. מוצא בילקוט סס והוא מן מדרש שלפנינו, ובילקוט סס מוצא לפני זה ד"ל ומרדכי ידע את כל אשר נשאו אמר יודע מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה של נכודנלר שצמקס נללמו של נכודנלר וצמקס לאלהים יורסי", והוא מן מדרש פנים אחרים נוכח ז': (עג) ויקרע יעקב שמלותיו. בילקוט סס מוצא בפסות ויקרע יעקב את בגדיו, ואין זה לשון הכחוש: (עד) א"ר חגיגא. מוצא בילקוט סס, ובסוף המאמר הביא הילקוט מאי אמר רב אמר נבה מן המן עד ממלכת התהא, הוא מן גמרא מגילה פ"ו ע"א וחסר הציין, ובגמרא הגי' ושמואל אמר צמקס ניכסת הילקוט ורב סימא בר חייא אמר, והמאמר בילקוט סס וכו' הדיום הים מרדכי, הוא ממדרש פנים אחרים נוסח ז': (עה) רבנן דתמן אמרי. כוונתו לגמרא מגילה פ"ו ע"א, ורבנן דהכא אמרי, כוונתו למדרש אבא גריון, וכן מוצא נס בן במדרש אסתר, ובעל הילקוט הביא מאמרם ממגילה דף ס"ו ע"א, ואח"כ הביא ויש אומרים מעוברת היתה, כוונתו למאמרם במדרש אבא גריון: (עו) ר' יהודה בר' סימון אמר בטוך היתה משמשת. עיין הוס' מגילה י"ז ע"ב ד"ה וקובלת: (עז) א"ר יהודה בר' סימון דריוש האחרון היה סהור מאמו. בוי"ר פ"ג אות ה' ובאסתר רבה נוסף "בנה של אסתר היה":

